



С обзиром на то да се ове, 2017. године, планира озбиљније обележавање сто двадесет пет година од Андрићевог рођења, одлучио сам да зборник завршим, и тако дам свој допринос обележавању рођења нашег великана.

Ово је по први пут да се на једном месту могу наћи сви (мени познати) текстови о овој теми, у пуном облику, што је, надам се, и допринос документовању културне историје града Ниша.<sup>4</sup>

Текстови су распоређени хронолошки, према датуму догађаја на који се односе.

На крају зборника, дат је попис свих релевантних текстова, који је сортиран према датуму објављивања.

Посебну захвалност дугујем г. Видосаву Петровићу на помоћи и подршци.

У Нишу, априла 2017. године.

---

<sup>4</sup> Текстови су пронађени у фондовима Универзитетске библиотеке „Никола Тесла”, Народној библиотеци „Стеван Сремац” и Народној библиотеци Србије. Свим поменутиим институцијама аутор дугује захвалност.

## БИЉЕШКЕ О АНДРИЋУ<sup>6</sup>

[Андрићев пролазак кроз Ниш 1945. године]<sup>7</sup>

Крајем септембра 1945, путовали смо, као делегати, у Софију на конгрес бугарских писаца, Андрић, Скендер Куленовић, млади албански пјесник Алекс Чачи и ја. Путовали смо мојим аутомобилом. Андрић се једва у посљедњем тренутку, одлучио на путовање – био је прехлађен, кијавичав и јако промукао. Мени је било жао што сам га болесна дигао на пут; бојао сам се и погоршања. Али, кад је већ пошао, Андрић ме увјеравао да ће то њега брзо проћи. Прошло би још јуче да је само могао набавити мало меда да помијеша са млијеком и попије – врело млијеко с медом њему је увијек било сигуран и брз лијек од прехладе, кашља и промуклости. И ја сам смислио да у Јагодини прибавим овај лијек.

У јагодинском хотелу, међутим, меда није било. Не одустајући од своје интендантске намјере, ја сам пронашао неког дјечака и послао га мом рођаку, јагодинском учитељу – знао сам однекуд да рођак има пчеле. Рођак, који ме је у дјетињству често водио у рибарење, а у Беранама ме је, као ђака штитио и храбрио – убрзо се појавио сам у хотелу: донио је пуну теглу меда. Андрић је попио љековито млијеко, а рођак се искрено радовао што му се дала прилика да помогне Андрићу. И пред расанак га је убиједио да теглу с медом понесе – може још затребати.

На путу од Јагодине до Ниша Андрић се намучио с теглом: никако јој није налазио мјеста па ју је носио у рукама, сам, устручавајући се, као и увијек, да прима услуге и пажњу. Али се – да ли од млијека с медом, да ли што је дан, сунчан, био врло топао – већ

<sup>5</sup> Радован Зоговић (1907–1986), рођен у Машницама код Плава у Црној Гори. Песник, књижевни критичар и преводилац.

<sup>6</sup> У напомени уз овај текст, Вјера Зоговић, пишчева супруга, каже да је текст настао 1963. године, и да је овде пренет „без икаквог изостављања”.

<sup>7</sup> Из обимног текста „Биљежака”, дат је само онај део који се односи на пролазак Иве Андрића кроз Ниш, и кратко задржавање у локалној гостионици. Поднаслов је дао приређивач.

осјећао боље: престао је да кашље, промуклост је попуштала. Ја, опет, возећи, осјетио сам потребу да разговарам. И зато сам узео да испричам Андрићу о свом читању *Травничке хронике*, о којој сам и иначе намјеравао да поразговарам с њим првом приликом.<sup>8</sup>

Негде усред мог причања, у тренутку кад смо, при великој брзини, поскочили на некој рупчази, Андрићу је испала из руку тегла с медом и сва се изразбијала. Али како је била увијена у новине, и како је мед био густ, стакла су се држала око меда, мед није цурио, и ми смо одлучили да се то тако носи до Ниша, па да се тамо преспе у какав читав суд.

У Нишу, у гостионици куд смо свратили да се одморимо и да ручамо, видео сам први пут Андрића – збуњеног. Пошто смо ми стигли аутомобилом, гостионичар је имао за нас све што смо питали да ли има, узео је чак и разбијену теглу да преспе мед у боцу – другог суда нема. И тек што смо почели да једемо ћевапчиће и ражњиће које нам је донио, за један од празних столова сио је млад човјек нешто несигурна држања. Он је, загребачким говором, замолио гостионичара да и њему донесе то чиме је нас послужио. Али гостионичар га је одбио – откуд, о-о-откуд, гдје да нађе месо – месо се уопште не дијели! Млади Загрепчанин, инжињер који је тога дана стигао у Ниш да нешто углављује с нишком творницом (све смо то дознали као узгредни материјал распре између гостионичара и Нишлије који је неколико минута касније сио за инжењеров сто) – Загрепчанин је срамежљиво погледао на наш сто и рекао:

- Па ето, друговима сте донијели...

- Друговима?! – припитао је ашчија, и његово широко, само на крупним јагодицама неизбријано лице обузело је чуђење и гњев. – Другови су, лепо, у свом ауту, донели месо и мене замолили да им од њега спремим ћевапчиће и ражњиће – узми, спреми нам! Је л' те, господо? – окренуо се нама и, гледајући право у Андрића (он му је сигурно био онај кога возе, Куленовић – помоћник, стручњак, ја – пошто сам довезао до пред гостионицу – шофер, а шофер – лице које прати, које увећава важност главног лица и цијеле групе) – је л' те, господо, да сте месо донели? – упитао је не трепнувши.

---

<sup>8</sup> Овде су испуштене две странице описа разговора о *Травничкој хроници*, јер тај разговор није значајан за нашу тему (нап. прир.).

Ми смо се смели од неугодности. Подигавши (само дјелимично, разумије се!) очи, погледао сам у Андрића – он је такође гледао преда се и био црвен у лицу. Шта човјек да учини, шта да одговори смјелом домаћину? Промрмљали смо нешто полугласно, неразговорно – компромисно, значи. Од тога нам је било још неугодније и похитали смо да завршимо ручак. Затражили смо рачун и боцу с медом. Али гостионичар као да је хтио да нас мучи – није хитао с наплатом, а мед – густ је, споро се претаче у боцу. Кад смо ипак били готови с плаћањем, замолили смо да се пожури с медом, Опет смо морали да припитамо – споро се просипа, сад ће. Изишли смо напоље, причекали, ушли у аутомобил, причекали и мотор упалили – мед се не појављује. Ја сам затрубио, и то подуже. Газда се није одмах појавио, а кад је најзад изишао, рекао је у великој журби: „Сад ће. Боцу увијају у новине” – и нестао. Поново се појавио тек кад смо ми већ кренули. Дохитао је, држећи увијену боцу у наручју, прекорио нас за нестрпљивост, пожалио се на мед (намучили су се!), примио „бакшиш” за муку, руковао се с Андрићем, држећи се за отворена врата аутомобила и потрчкавајући уза њ, и кад већ није могао да држи корак, гурнуо је мени боцу у крило. Андрић је одмах појмио да је узме к себи, али ја сам се одупро, и у том натезању осјетио сам да је лакша него што би морала бити. Одврнуо сам врло пажљиво уврнуте крајеве новине, одмотао – боца је била напуњена водом. Куленовић, ја, чак и Албанац (ову историју разумео је и без знања српског језика!) забезекнули смо се, почели да грдимо, али никоме није било до враћања у Ниш. А Андрић се осмјехнуо, скоро насмијао и – он који никад није говорио о свом књижевном раду и о себи као писцу – рекао:

- Е, ово ће морати да уђе у неку причу...

(Биљешке о Андрићу [Део 1] / Радован Зоговић // Летопис Матице српске. – Год. 166, књ. 446, св. 3 (септембар 1990), стр. 321-325)

*Из културне прошлости града*

## ИВО АНДРИЋ У ПОСЕТИ НИШУ И 1947. ГОДИНЕ

У последње време, када се говори и пише о посетама Ива Андрића Нишу, једнако се наводи да је Андрић боравио у овом граду три пута. При томе, истиче се да су хроничари културног живота Ниша помно пратили и обавештавали о његова два боравка. Најпре, када је велики писац својим присуством и говором увеличао свечано отварање Универзитета у Нишу, на Дан ослобођења града, 14. октобра 1965. године, и други пут, када је посетио ученике и професоре Гимназије „Стеван Сремац”, убрзо по пријему престижне националне „Вукове награде”. Као трећи, помиње се Андрићев успутни боравак, на ручку у једној кафани, на пропутовању за Софију 1945. године, куда је ишао на конгрес бугарских писаца.

У овим збрајањима, међутим, испушта се из вида да је Андрић боравио у Нишу – и 1947. године. И то од 1. до 3. фебруара, као гост Друштва за културну сарадњу Србије са СССР-ом – Одбор у Нишу, о чему је, на првој страни, под насловом „Иво Андрић одржао у Нишу предавање ’Успомене на Стаљинград’”, известио нишки недељник „Народни лист”, од 8. фебруара 1947. (Путопис „Утисци из Стаљинграда”, иначе, објављен је исте године у публикацији „Југославија – СССР”, број 24–25, а касније у 10. књизи Сабраних дела Ива Андрића – „Стазе, лица, предели”.)

Иво Андрић, тада председник Савеза књижевника Југославије и председавајући Друштва за културну сарадњу Босне и Херцеговине са СССР-ом, боравио је у Нишу, како се наводи у информацији, „поводом четворогодишњице славне победе Црвене армије код Стаљинграда” и имао три сусрета са житељима Ниша.

Најпре је у сали Народног позоришта, у суботу 1. фебруара, одржао предавање са темом „Утисци из Стаљинграда”, које је, истог дана, поновио у сали Дома армије (зграда хотела „Парк”), а у понедељак, 3. фебруара, поновио је предавање за раднике Железничке радионице. По местима где су предавања одржана може се констатовати да је Андрић говорио: грађанима, војсци и радницима.

Нишки „Народни лист” обавештава своје читаоце да је Андрић посетио Стаљинград „као члан делегације културних радника Југославије, која је посетила Совјетски Савез, у пролеће прошле године“ (1946), истичући да је у своме интересантном предавању, „у изванредном стилу, описао ратно поприште у коме је победила воља која не може никада ослабити код народа који се не даје поробити”. „Предавање књижевника Иве Андрића”, наводи извештач, потписан иницијалом „М”, „оставило је снажан утисак на све слушаоце, који су га одушевљено поздравили”.

Овако је писао нишки „Народни лист” (1947), али ако би савремени Нишлија хтео о овоме да се обавести, морао би ове новине да потражи ван свога града, пре свега у Народној библиотеци Србије, у Београду. Дотле, у оваквим приликама, наша сазнања биће „проређена”, јер у граду, тамо где треба да се налазе, појединих бројева ових и других новина – нема. Па ни копија, иако нам је савремена техника и електроника на располагању.

В. Петровић

(Иво Андрић у посети Нишу и 1947. године / В. [Видосав] Петровић // Нишки весник. – Год. 10, бр. 66 (септембар 2010), стр. 7)

UNIVERZITET U NIŠU

TREĆA SEDNICA  
SAVETA UNIVERZITETA

I N F O R M A C I J A  
O SVEČANOM OTVARANJU UNIVERZITETA U NIŠU  
(Materijal za sedmu tačku dnevnog reda)

- - -

15. OKTOBAR 1965. GODINE

– U 10.30 časova, predsednik Saveta i rektor Univerziteta primili su u prostorijama Univerziteta književnika i akademika Ivu Andrića i sekretara CK SKS Milojka Drulovića;

– U 11 časova studentski miting na Letnjoj pozornici.

Miting je otvorio predsednik Odbora Saveza studenata Vladimir Stanković, a okupljenim studentima, nastavnicima i ostalim učesnicima govorili su Ivo Andrić, književnik i akademik, Milojko Drulović, sekretar CK SKS i Ratko Mitić, predsednik Skupštine opštine Niš;

– Posle mitinga, u prostorijama Univerziteta, studenti su predali poklon Ivi Andriću – maketu „Ćele-kula”;

– U toku dana visoki gosti su posetili fakultete, radne organizacije, istorijske spomenike i druge znamenitosti Niša;

– U 16 časova, u prostorijama Univerziteta, Dragi Stamenković, predsednik Republičkog izvršnog veća, vodio je razgovor sa predstavnicima Univerziteta, fakulteta i viših škola. U razgovoru su učestvovali: predsednik Saveta Univerziteta, predsednici saveta fakulteta, rektor, prorektor, dekani i prodekani i direktori viših škola.

Pored predsednika Republičkog izvršnog veća, u razgovoru su učestvovali: Mirko Popović, član Republičkog izvršnog veća, Momčilo Milovanović, predsednik Organizaciono-političkog veća Skupštine Srbije, Bora Pavlović, republički sekretar za obrazovanje, Gvozden Jovanić, savetnik u Republičkom izvršnom veću i Velimir Matić, sekretar Sreskog komiteta SKS u Nišu;



– U 19 časova, na Trgu oslobođenja, priređeno je studentsko veselje, na kome je prisustvovao veliki broj studenata, omladine i građani Niša.

(Информација о свечаном отварању Универзитета у Нишу: Трећа седница Савета Универзитета [у Нишу]: (материјал за седму тачку дневног реда) / Одбор за прославу. – Ниш : Универзитет, 1965. – 10 стр.)<sup>9</sup>

---

<sup>9</sup> Овај примерак текста није потписан, нити датиран. Пронађен је у архиви Универзитета у Нишу, у кошуљици са материјалом за трећу седницу Савета Универзитета. Умножен је на гештетнеру и има 10 страница; овде су дати само они делови који се односе на Иву Андрића и студенте (нап. прир.)

ПОЛИТИКА, субота 16. октобар 1965.

МИТИНГ СТУДЕНАТА НИШКОГ УНИВЕРЗИТЕТА

НОВИ ЖИВОТ ТРАЖИ ОД ЧОВЕКА ДА БУДЕ  
ХАРМОНИЧНА И СВЕСТРАНА ЛИЧНОСТ

На митингу говорили Иво Андрић, Милојко Друловић и Ратко Митић. – Митингу присуствовао и Драги Стаменковић

Ниш, 15. октобра

По лепом и сунчаном дану, на Летњој позорници у нишкој Тврђави, окупило се око 4.000 студената да прослави отварање Универзитета. Митингу су присуствовали и многобројни гости, међу којима и Драги Стаменковић, председник Извршног већа Србије, Иво Андрић, књижевник, Милојко Друловић, секретар ЦК СК Србије, Мирко Поповић, члан Извршног већа Србије, Радован Пантовић, секретар Главног одбора ССРН Србије, Момчило Миловановић, председник Организационо-политичког већа Републичке скупштине, и Буда Лазовић, секретар Централног одбора Савеза студената Југославије.

Митинг је отворио Владислав Станковић, председник Одбора Савеза студената нишких факултета и дао реч књижевнику и академику Иви Андрићу.

**Иво Андрић: „Уметност нам помаже да живот лакше схватимо”**

Истичући да је са задовољством примио позив да учествује на овом скупу студената, Иво Андрић је у свом излагању рекао:

– Иступајући пред младе људе који се налазе на стартању живота, не бих хтео да вам делим много савета, како се то уобичајено ради, већ осећам потребу да искажем не неку од својих жеља у погледу вашег правца образовања и студија, као и живота који вас очекује. Говорићу као књижевник, казаћу неколико речи о значају који књижевност и уметност уопште имају у животу појединаца и народа.

У том смислу Иво Андрић је поручио студентима да никад не подлегну малограђанским заблудама и пођу само за оним „од чега се живи“, а да окрену леђа уметности као нечему сувишном. Уметност нам помаже да живот лакше схватимо, да га учинимо

сношљивијим и себи и другима – рекао је он – и због тога не би требало да се противимо њеној помоћи. Јер закони новог живота у социјалистичком друштву траже од човека да буде свестрана и хармонична личност а не ускогруди стручњак. А разлози да прихватимо оваква схватања у нашем друштву су бројни и неопходни. Уметност није само лепота, већ и осећање мере, дисциплине, морални ред и човечност. Уметност развија све то у човеку, данас су та својства веома потребна. Није лако образовати стручњака, али је још теже створити човека који би све те особине поседовао.

### **У згради живота треба оставити један прозор који гледа на уметност**

У том смислу – како је истакао Андрић – уметност може много да помогне. Уметност је најкраћи пут од човека до човека. Она је то увек била кроз историју, па је тако и у данашњем свету у коме влада подељеност. Она зближава људе широм разних географских ширина, континената и земаља; тим више уметност поготово може и у нашој земљи да зближава људе, народе, републике, омогућава им што ближе упознавање. Зато, ко жели добро нашим нараштајима, не треба да их лишава спасоносног додира са уметности. Ако ми нисмо могли да остваримо нешто више у том погледу, остварите ви, ако ми нисмо у својим кућама и породицама могли да имамо своје библиотеке, оснивајте их ви за вашу децу. Тиме не желим да кажем да уметности треба дати неки приоритет, изнад свега, али мислим да је човек мање целовита личност ако је у завади с књигом, односно уметношћу. Не говорим ово стога што сам забринут за опстанак уметности, она ће постојати и без нас, али како ћемо изгледати ми без ње.

Обраћајући се даље студентима, Иво Андрић им је поручио да на темељу животне стварности и свога разума подижу зграду свога живота, али нека на њој оставе по један прозор који гледа у уметност, за коју би у њиховом животу увек требало да има места, јер је, како је Тургењев рекао, са уметношћу „свако добро лепше и свако зло лакше“. [...]

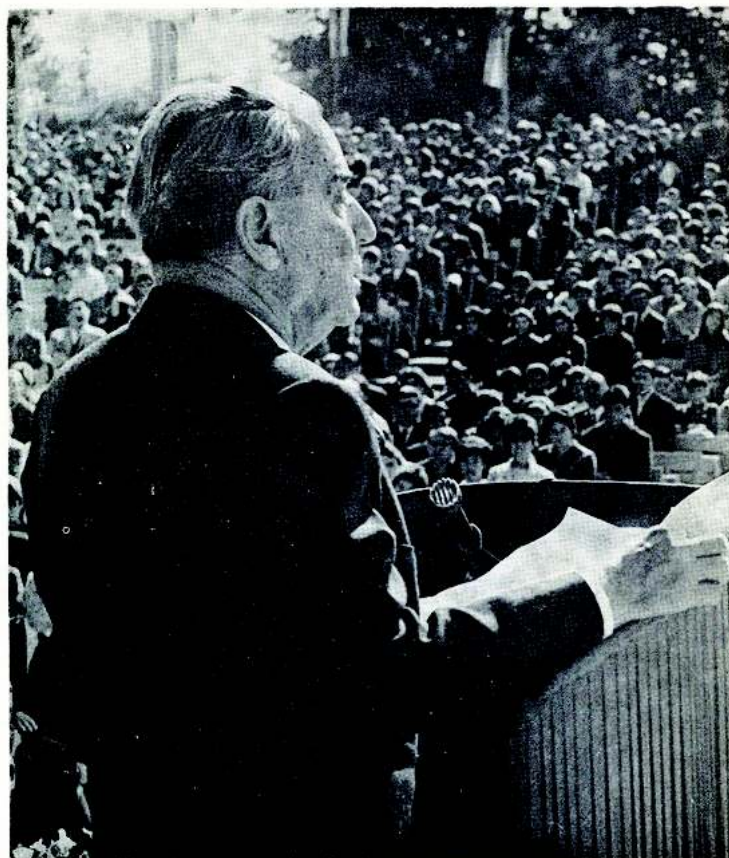
(Нови живот тражи од човека да буде хармонична и свестрана личност : интервју са Ивом Андрићем / Драгољуб Јанковић // *Политика*. - Год. 62, бр. 18691 (16. октобар 1965), стр. 7)

ГОВОР ИВА АНДРИЋА НА ОТВАРАЊУ  
УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ  
15. октобра 1965. године

P-329

# ГРАДИНА

9



Универзитетска библиотека  
„НИКОЛА ТЕСЛА“ - НИШ

## У ПРВОМ ПЛАНУ

ИВО АНДРИЋ,

Прозор који гледа у пределе уметности<sup>10</sup>

Осећам се почашћен позивом на ову вашу оснивачку свечаност, и са задовољством сам дошао у овај град светлих традиција, али мало сам збуњен и неодлучан у тренутку кад сам доведен у положај да том приликом нешто и ја кажем првим студентима овог Универзитета.

Иступајући пред младе људе који се налазе на великом животном старту, у нама старијим јављају се противречна осећања. С једне стране осећање дивљења, готово зависти, пред лепотом и величином подвига на који се тек спремате, а који је давно остао иза нас, а с друге стране стрепња и неко очинско страховање од тешкоћа и искушења која могу на том путу да вас очекују. У таквом положају и расположењу ми старији смо често склони да вас засипамо својим саветима који су, свакако, добронамерни, али исто тако и узалудни. Јер, оно што млади очекују од нас, то нису наши савети него разумевање, жива симпатија и стварна помоћ у свакој прилици и на свима подручјима. Па ипак, осећам потребу да вам кажем, не неки савет, то не – за то се не осећам позваним и ја то не бих умео све и кад бих хтео – него неку од својих жеља у погледу општег правца вашег образовања и изградње ваше личности кроз године студија које стоје пред вама, као и у вашем даљем животу, по завршетку студија.

Као књижевник хтео бих да кажем неколико речи о значају које књижевност и уопште уметност имају у животу сваког народа и човека појединца, па и у вашем. Ја при том не мислим на оне између вас који би се могли посветити некој грани уметности као ствараоци. Уколико би се нашао неки такав међу вама, тај ће поћи својим путем на ком ни савети ни добре жеље не помажу много, и на ком своје најтеже битке сваки од нас бије сам. Ја мислим,

---

<sup>10</sup> Оригинална фуснота из часописа *Градина* гласи: „Говор студентима на отварању Универзитета у Нишу 14. октобра 1965. Наслов је одредила редакција“. Треба: 15. октобра 1965.

напротив, на све вас без разлике, на улогу коју, по мом дубоком уверењу, уметност има, треба да има, у животу сваког човека, ма каква била иначе његова струка. То је одувек био случај у свима правим и великим цивилизацијама прошлости и садашњости.

Желео бих вам стога да никад не подлегнете старој малограђанској заблуди да такозвани практичан човек треба да иде само за оним „од чега се живи”, то јест за оним што се сматра тобоже једино стварним, а да окрене леђа уметности и лепим вештинама, као луксузу и дангуби, као нечем споредном, излишном и нестварном. Никад не треба у то поверовати. Уметност је, напротив, најчистија суштина свих видова нашег стварног живота, која нам помаже да тај живот лакше схватимо и боље проживимо, да га учинимо бар сношљивијим себи и другима. Она је неопходан елеменат у развоју људског духа, у изградњи виших облика друштвеног живота, и непаметно и опасно би било лишити се њене помоћи. То важи свуда и увек. А човеку из нашег данашњег друштва то је потребно још више него што је то био случај са ранијим нараштајима, јер задаци новог живота траже од њега да буде хармоничнија и свестранија личност, а не уски и ускогруди стручњак. А управо тај склад између разума и маште, та равнотежа између задатака и одговорности практичног живота с једне стране и ширине и ведрине духа с друге стране, то је оно што нашем човеку треба да даје нарочито обележје и способност за пун развој свих стваралачких снага.

Многи су разлози који нас упућују да мислимо у том правцу и нагоне да прихватимо таква схватања.

Давно је речено да „музика ублажава нарави људи”. У разним облицима то је тачно за сваку уметност. Уметност, то није само лепота и забава него и осећање мере, хармоније, дисциплине и такта, моралног реда и човечности, јер, правилно схваћена и дубоко усвојена, она рађа и развија сва та својства у човеку. А управо су нашем данашњем човеку, коме друштво поверава наша заједничка добра и на ком леже сложени задаци самоуправљања, та својства преко потребна. Није лако образовати доброг стручњака, али је још теже, можда, створити душевног, стрпљивог и уравнотеженог човека, који је способан да свесно живи и ради у заједници, да обузда страсти и ограничи личне прохтеве и апетите, да разуме друге и друкчије људе, да поштује све моралне и материјалне

интересе своје заједнице. Није лако, али је нужно. Јер, сирови и једнострани људи теже се сналазе у раду на стручним пословима или у руковођењу добрима и људима, и стварају заједнички често више хаоса и штете него реда и користи.

Тачно је речено: „Уметност, то је најкраћи пут од човека до човека”. Она је то била увек, а она је то и у данашњем свету великих друштвених и политичких подељености, сукоба, насиља и агресија. Да, уметност зближава људе и кад су са других континената, удаљени једни од других простором, језицима, обичајима и интересима. Она нас повезује и са онима из далеких туђих земаља, а то је још више потребно кад су у питању односи између људи у разним републикама наше рођене земље. Познавање и међусобно прожимање уметничких тежња и остварења свих наших крајева и народа служи и служиће увек добро као један од основа оног братства и јединства на ком почива наша државна заједница. Никад не треба заборавити какву моћ и на ком подручју може да има и треба да има уметност и њена велика снага зближавања.

Кратко речено, ко жели добро својим новим нараштајима у нашој земљи, не треба да их лишава способности додир са уметношћу, него да тај додир омогућује и поспешује. Труд и новац уложени у то нису никад узалудни ни бачени. Ако нисмо ми стигли да упознамо лепоте озбиљне музике, нека наша деца уче музику. Ако нисте ви могли да остварите ма и најмању личну библиотеку добрих књига (сви ми знамо да то није увек лако!), оснивајте их за своју децу. Једном се мора почети. А сигуран сам да ће вам ваша деца бити захвална. Све је добро, само није једно: слати у живот неизграђене и непотпуне људе.

Тиме нећу никако да кажем да уметностима треба давати неко место које им не припада, по природи ствари, ни да стварну вредност неког човека треба мерити по броју прочитаних књига. То, не. Али мислим да је мање целовит и мање лично срећан, па према томе и мање вредан и продуктиван, човек који је у завади са књигом или кога никад није обасјала ни најмања светлост неке од уметности.

Ја вам то говорим кратко и једноставно, без научних израза и пробраних цитата, али истина није мања истинита и тачна ако је казана просто и непосредно. И не говорим то стога што сам

забринут, можда, за опстанак уметности. Уметности су непролазне, и није питање како ће оне остати без нас, него како ћемо ми изгледати без њих.

Другови! Много се у нас говори о култури. И то је добар знак. Сви бисмо ми хтели да што брже пређемо етапе наше заосталости. Сви желимо – мислим да у том нема изузетака – да наши градови, путеви, улице и јавне зграде имају леп и ведар и савремен изглед. И сви видимо да често није тако, и то не стога што се не гради и не подиже, него јер, ми сами запуштамо и нагрђујемо оно што је створено. Исто тако сви смо против осиноности и дивљаштва, мрачне бахатости и навијачког беса, против празноглаве површности, нереди и расипања. А тога има међу нама, и то нашом кривоцом. Укратко, сви смо за то да се благотворни утицај културе осети у свему што радимо и што нас окружује, у свему, све од лица наших градова до поједине речи или осмејка који упућујемо ми другима или други нама. Искрено желимо да све што радимо добије трајнију вредност и носи савршенији облик. А то је тешко постићи без оплемењујућег утицаја уметности. Нема сумње – главни основи културе су општа просвећеност и стручна образованост, али исто тако нема сумње да су елементи уметности њен мали али неопходан саставни део. Ето, због тога би се све моје добре жеље, које бих хтео да вам упутим у овом тренутку, могле сажети и поновити овако.

На темељима животне стварности и разума подижете зграду свога образовања и живота, али оставите увек један прозор који гледа у пределе уметности. Нека у вашем животу уметност увек има своје ма и скромно место: мало музике, или вече проведено у позоришту, или слика на зиду или невелика полица књига које волите. Тек, да је жива и трајна веза између вашег личног живота и уметности. А о том да је уметност потребна човеку, ма какав био његов позив и рад у практичном животу, о том нема сумње. Уметност је – понављам, и то треба увек понављати – човеку заиста неопходна, као што је сваком јелу потребно мало соли међу прстима: да би му дало укус и да би га очувало од кварења. Уметност, права уметност, не квари, не размекшава човека, него га оплемењује, уздиже и чини суптилнијим и отпорнијим у животној утакмици. Без ње може наш живот лако да постане непотпун, јалов и убог, а са њом је, како каже једна личност код Тургенева, „свако добро лепше и свако зло лакше”.



Тиме бих завршио овај свој празнични поздрав вама, млади другови, вашим наставницима и Универзитету, са жељом да из њега дуго, у миру и напретку, излазе срећни, здрави нараштаји слободоумних и слободних, стваралачких и човечних људи, на радост свих нас, на добро овог краја, на срећу и напредак целе социјалистичке Југославије.



Илустрација уз наведени текст из часописа *Градина*, стр. 285.  
Аутор ове и фотографије на корицама: Јован Шурдиловић

(Прозор који гледа у пределе уметности : говор студентима на отварању Универзитета у Нишу, 15 октобра 1965. / Иво Андрић // *Градина*. - Год. 7, бр. 9 (септембар 1972), стр. 287–289)

## СУСРЕТ ИВЕ АНДРИЋА СА НИШКИМ ПИСЦИМА<sup>11</sup>

„Истог дана Андрић је посетио Ћеле-кулу, Медијану, камп „Медијана”, Нишку Бању и Сићевачку клисуру, а у вечерњим часовима нашао се међу члановима књижевног друштва „Нестор Жучни”. Они су га упознали са радом друштва, већим резултатима вреднијих чланова, говорили му о својој скромној издавачкој делатности и поклонили му комплет од седам издатих књига чланова друштва.“

Текст је преузет из чланка: На згради живота треба оставити и један прозор који гледа у уметност: два дана Ива Андрића у Нишу / Видосав Петровић // Народне новине. – 23. октобар 1965.



Снимљено 15. октобра 1965. године, у просторијама Окружног комитета СК у Нишу.

С лева на десно: Миодраг Аранђеловић [новинар], Видосав Петровић, Веселин Илић [секретар Окружног Комитета Свеза комуниста Србије], Милојко Друловић [секретар Централног Комитета Свеза комуниста Србије], Иво Андрић, Драгољуб Јанковић – Јенки, писац новинар.  
Леђима окренути: Добривоје Јефтић и Димитрије Миленковић, књижевници.

<sup>11</sup> Фотографије из личне архиве г. Видосава Петровића, тада председника Друштва писаца Ниша.



Снимљено 15. октобра 1965. године, у просторијама Окружног комитета СК у Нишу [данас седиште Социјалистичке партије Србије, у улици Наде Томић].  
С лева на десно: Видосав Петровић, Веселин Илић, Милојко Друловић, Иво Андрић, Драгољуб Јанковић – Јенки  
Леђима окренути: Непознат (вероватно Предраг Цветичанин), Добривоје Јефтић, Димитрије Миленковић, Миодраг Петровић – Куска, Сава Пенчић, Непознат (вероватно Никола Мељаницки).<sup>12</sup>

---

<sup>12</sup> Исте фотографије поседује и г. Симон Милчић, али ни он није забележио име аутора фотографија.

## АНДРИЋ О ДРАМСКОЈ ЛИТЕРАТУРИ

Поводом<sup>13</sup> почетка рада Универзитета у Нишу одржане су у граду свакојаке свечаности којима је обележаван тај датум. Једна од најзначајнијих посета граду био је долазак књижевника и нобеловца Ива Андрића. Захваљујући околности што је секретар партијске организације /комуниста/ био Веселин Илић, он је удесио да Андрић разговара и са нишким писцима који су тек развијали своје стваралачке могућности. Тај пријем и тај разговор одржани су у згради Општинског комитета Савеза комуниста у улици Наде Томић.

Прошло је од тада много година и веома је тешко да се, иако није било превише, досетим ко је све био на том састанку. Веса Илић, свакако није замишљао да ће састанак имати неки особит значај, али /досетио се/ да ће чињеница да је такав разговор нишких аутора са писцем *На Дрини ћуприја* и *Травничка хроника* одржан, могла бити потребан повод да се књижевне прилике поправе. Састанку су присуствовали Предраг Цветичанин, Никола Мељаницки, Димитрије Миленковић, Драгољуб Јанковић Јенки, Миодраг Петровић и још неколико лица чијег лика се не сећам.

Оваквих сусрета човек се сећа ако је водио неке белешке, што ја нисам чинио.

Већ пред крај разговора, на излазним вратима из зграде, прецизно се сећам теме која је за тренутак-два заокупила пажњу овог малог скупа. Неко је споменуо да су две Јенкијеве драме извођене у нишком Народном позоришту, а друга /чини ми се/ у Сокобањи. Неко се убацио у разговор с напоменом да у Нишу има више аутора који пишу драмске текстове.

Та тема је Иву Андрића веома заинтересовала:

- Ми имамо довољно романа, велики број књига приповедака, поезија је у нашој литератури богато заступљена, а најтањи смо управо у драмској литератури. Било би добро ако би овдашњи

---

<sup>13</sup> На молбу приређивача овог зборника, г. Миодраг Петровић је забележио своја сећања на разговор нишких писаца са Ивом Андрићем, 15. октобра 1965. године. Наслов тексту дао је приређивач.

писци, или бар они који су се у том жанру огледали, наставили с радом.

Нећу да тврдим да је ова пишчева натукница учинила да се стање промени, али је Издавачко предузеће Просвета, уз антологију нишких песника, антологију приповедака, антологију есеја, објавило и прву књигу драмских текстова<sup>14</sup> /не могу је назвати антологијом/. Од тих књига у продаји већ одавно нема више ниједног примерка.

Па ипак, као да је остало нешто од ове Андрићеве речи да они који имају дара и воље не треба да напуштају један веома специфичан књижевни рад.

Много година потом, од ове прве књиге драмских текстова, цео један број часописа *Градина* посвећен је овој књижевној врсти.<sup>15</sup> Вероватно захвалност за овај корак дугујемо главном уреднику часописа, Зорану Пешићу Сигми.

Априла 2017. године.

---

<sup>14</sup> Г. Петровић свакако мисли на публикацију: Нишки драмски писци / [приредио] Јован Пејчић. – Ниш: Просвета, 2004. – 566 стр. – ISBN 86-7455-637-X (нап. прир.).

<sup>15</sup> Ради се о тематском блоку „Драма у Нишу” у свесци бр. 60 (2014), часописа *Градина* (нап. прир.).

## ПРАЗНИК КЊИГЕ

- Нобеловац Иво Андрић обележио почетак покрета „Омладина и књига”

Два дана младе Нишлије живе са књигом за књигу, у томе им је помогао својим пуним ангажовањем Иво Андрић, добитник Нобелове награде за књижевност. Никада ниједна културна манифестација у овом граду није носила толико ентузијазма и љубави као ови часови који су означили почетак јединственог покрета у земљи, Омладина и књига, чија је основна тежња да књигу, тај извор свих сазнања приближи младим генерацијама, омогући им да лакше дођу до ње, измене мишљења и сретну се са ствараоцима. Пуни смисао покрету Омладина и књига дало је присуство и мисао Ива Андрића; у сусретима са младим људима из свих школа у Великој сали Универзитета, у Гимназији „Стеван Сремац”, у Дому културе Фабрике дувана.

Са много животног искуства и љубави према књизи и младима Андрић је говорио о стваралаштву, значају књиге у [човековом] животу да би констатовао: „књига остаје друг и онда када све остало изда“. [...]

### НЕЗАБОРАВНО ВЕЧЕ И ЈУТРО

Онда је стигао глас да се Иво Андрић одазвао позиву да дође у Ниш међу младе.

Те вечери било је нешто посебно свечано у атмосфери Велике сале Нишког универзитета када је нобеловац узео реч.

„Долазимо као поклоници једне акције која то заслужује... У културним акцијама нема малих и великих средина... Нигде се и нигда уложени напор и стварни труд не губи, а у култури поготово.”

Затим су са говорнице речи љубави за књигу изговарали Никола Динић, Мирослав Марковић, Иван Реди и Предраг Цветичанин. Стихове и прозу прочитали су: Зоран Милић, Добривоје Јевтић, Димитрије Миленковић, Сарајевка Пешић, Предраг Цветичанин, Звонимир Костић и Саша Хаџи Танчић.

Много ученика и професора Гимназије „Стеван Сремац” сакупило се, идућег јутра у дворишту школе, да дочека и поздрави

Ива Андрића. Мало потом, у свечаној атмосфери наставничке зборнице зачео се разговор са нобеловцем, један од најзанимљивијих и најискренијих које смо пратили.

Питања о мостовима у Андрићевом делу, односу човек и уметност, новим делима која припрема, како се осећао кад је добијао Нобелову награду, зашто је прошлост основна прекупација у његовом делу и многа друга, нису остала без одговора. Говорећи о мостовима у свом делу, поред осталог, Андрић је рекао: „Мислим да се код мене одувек јављала тежња за савлађивањем простора. Мост је ту као симбол спајања две супротности. Све је на крају крајева мост и осмех и уздах. Увек се тражи она друга страна. И живот нам пролази у тежњи да се са другим људима споразумемо.”

И у Фабрици дувана водио се занимљив дијалог између истакнутог књижевника и младих радника, о његовом делу, о томе шта књига може значити младом човеку. Радници су показали велико интересовање за покрет Омладина и књига и познавање дела Ива Андрића.

Пуну пажњу настајању покрета Омладина и књига поклатио је и Милојко Друловић, директор Новинско-издавачког предузећа „Политика”, који је присуствовао свим скуповима у току дводневног боравка.

**Д. Миленковић**

(Празник књиге : нобеловац Иво Андрић обележио почетак покрета Омладина и књига / Д. [Димитрије] Миленковић // Народне новине. - 7. јун 1968, стр. 10)

Радивоје Петковић

## НОБЕЛОВАЦ ИВО АНДРИЋ У ПОСЕТИ ГИМНАЗИЈИ

Књижевник Иво Андрић је 1968. године посетио Гимназију „Стеван Сремац”. То се догодило за време његовог боравка у Нишу<sup>16</sup>. Тада је изразио жељу да посети школу у којој је Стеван Сремац радио 11 година као наставник. Дошао је у Гимназију у пратњи Милојка Друловића, директора НИП „Политика”. Ово је била његова друга посета Гимназији „Стеван Сремац“.

Посета није била раније уговорена и школа ништа није припремала за долазак првог југословенског нобеловца. Све се одиграло спонтано, настава се држала редовно и то се Андрићу веома допало.

Најпре је у свечаној сали Гимназије организован сусрет Иве Андрића са једним бројем наставника и ученика, чланова Ћачке литерарне дружине „Његош”, као и са Уредништвом и сарадницима школског листа „Гимназијалац”. Директор школе Радивоје М. Петковић бираним речима поздравио је првог југословенског нобеловца Андрића истакавши да његова посета чини част школи и пожелео му пријатан боравак.

У свом излагању Иво Андрић је испричао како је он некада учио гимназију, када је почео да се бави књижевним радом и укратко описао чин церемоније када је примао Нобелову награду.

Одговарајући ученицима на постављена питања о настанку књижевног дела, он их је упутио да брижно негују језик и да увек знају истину да изговорена реч не може да се поврати. Зато, рекао је, треба за све тражити праву реч. Похвалио је чланове Ћачке литерарне дружине „Његош” који су га упознали са својим радом. Школски лист „Гимназијалац“ посебно му се допао и он је пожелео ученицима да буду истрајни у издавању овог листа.

После сусрета са наставницима и ђацима Андрић је водио разговор са директором о раду школе и интересовао се за промене у школском систему. Током разговора Андрић је истицао књижевни рад Стевана Сремца и занимало га је колико је Сремчево дело заступљено у наставном програму.

---

<sup>16</sup> *Напомена приређивача:* Андрић је посетио Гимназију „Стеван Сремац“ 1. јуна 1968. године.



У Летопису школе нобеловац Иво Андрић је забележио:  
„Са задовољством сам и по други пут посетио Гимназију  
„Стеван Сремац“ у Нишу и разговарао са наставницима и ђацима.”

(Нобеловац Иво Андрић у посети Гимназији // Нишка гимназија :  
1878–2003. / Радивоје Петковић. – Ниш : Аутор, 2003. – стр. 401–  
403)



*Нобеловац Иво Андрић и директор Радивоје М. Петковић са наставницима и ученицима који су присуствовали свечаном литерарном скупу у Гимназији 1968.године*



*Њиџевник Бранко Ћопић у посети Гимназији 1975*

Фотографија из публикације, стр. 403.



Иво Андрић испред Гимназије „Стеван Сремац“ са ученицима и професорима,  
1. јуна 1968. године.  
Фотографија из приватне архиве Симона Милчића.

## ОСТАТИ РАВНОДУШАН ПРЕМА КЊИЗИ ЗНАЧИ ЛАКОМИСЛЕНО ОСИРОМАШИТИ СВОЈ ЖИВОТ

Ниш, јуна

Недавно су нишки омладинци, они који се посебно интересују за књижевност, провели у друштву са Ивом Андрићем више часова у разговору, постављајући му разна питања.

У Гимназији „Стеван Сремац” више ученика детаљно су „преслишали” Иву Андрића баш зато што је „њихов писац” и што о њему много знају али би хтели да сазнају више:

**Зашто су, на пример, у вашим делима често присутни мостови, какво је њихово реално и симболично значење? – упитала је једна ученица.**

Доносимо, на основу забележака, Андрићеве одговоре, који – овако пренети – сигурно нису дословце тачни, али дају ипак увид у суштину излагања нашег великог писца:

• Ја сам, како се то каже, први пут прогледао пред тим мостом, прво што сам видео био је тај мост који ми се у раном детињству урезао у свест. Мислим да се код мене, како и критичари кажу, заиста јавља тежња да се савлада простор, оно што га прекида, и мост је ту као симбол спајања двеју супротности. Све на свету је мост: и осмех, и уздах, и поглед... Све на свету жели да буде премошћено, да се нађе друга страна, да се спусти други крак, тежња да се са другим људима споразумемо. То није увек онај материјални мост, већ мост у свим односима. И овај наш разговор је нека врста моста: ваша жеља да сазнате шта сам ја урадио и моја жеља да видим шта ви радите...

**Зашто је прошлост ваша најчешћа прекупација?**

• Прошлост и садашњост у књижевности нису тако одељене као што то изгледа у животу. За неке млађе људе, на пример, и блиска прошлост је већ легенда. Писац се труди да то поједностави, да далеку прошлост опише као садашњост,

употребљавајући исте елементе. За писца је разлика само у цифри, костиму и техничким реквизитима – све остало; задовољство, радост, туга које обузимају данашње људе, постојали су и тада. Писац узима задатак да то време преобрази, да нам минуле догађаје прикаже са општеважећим елементима и људским осећањима. Ми се у ствари шетамо и не знамо када смо из садашњости прешли у прошлост, као што има писца који са лакоћом понире у – будућност...

## **ДРУГОВАЊЕ СА КЊИГОМ НИКАДА НЕ ИЗНЕВЕРАВА**

У Фабрици дувана, Иво Андрић је био пријатно изненађен изгледом сале у којој су га омладинци дочекали. Свуда по зидовима биле су слике писца јер је то била зграда фабричког дома културе у којој се, поред позоришне сале и других просторија, налазила библиотека. Зато је и разговор почео о значају књиге за младог радника:

- Књига је одличан друг у тренутку када нас све друго изневери и напусти. Наравно, треба се на време са њом спријатељити. Ја знам да је тешко помирити књигу са производним радом, бригом о кући, породици, деци, али – срећан је и задовољан онај човек који у свему томе нађе простора и за књигу. Додир са књигом је неопходан и време које је неко поклатио књизи и уметности уопште, није никад изгубљено време. Сва сазнања из ових области слажу се у човеку као капитал, који он користи према потреби...

Овим је у ствари Иво Андрић наставио са „пријатељским убеђивањем” у корист књиге, које је започео у Гимназији „Стеван Сремац” и у сусретима са другим омладинцима претходне вечери када је поред осталог рекао: „Књига је најбољи друг и зато што се релативно лако долази до њега. Одрећи се тога друга је велика бесмислица, јер остати равнодушан према књизи значи лакоумно осиромашити свој живот”. Иво Андрић је посебно говорио о значају библиотека у којима „има нечег свештеног” и где „мртви живе а неми говоре”.

- Ми не можемо довољно да проценимо драгоценост библиотека и оне друштвене заједнице које њима не посвећују довољно пажње биће од каснијих генерација анатемисане. Можда ће наше име као писца бити и заборављено али ће имена оних председника општина који су избацили књиге и библиотеке да би уселили крчме, остати у лошој успомени...

## САВРЕМЕНА МЛАДА ГЕНЕРАЦИЈА ИМА ВИШЕ И ШИРЕ ХОРИЗОНТЕ

• Ко год почиње да пише нађе се као Робинзон на усамљеном острву; без лопате и пијука он мора да копа и проналази руду – одговорио је Иво Андрић на много пута постављена питања о томе како помоћи младом човеку да почне рад у литератури. На много начина се може помоћи да обогати свој унутрашњи живот, ту су књиге, изложбе, концерти, позориште и други облици, али одсудну битку – да створи књижевно дело – мора да бије сам. У оваквим стварима мало један другоме можемо помоћи...

Иако нерадо одговара на „телевизијска” и друга слична питања („Такав дијалог не може да донесе плодове. По мом мишљењу један писац нема много више да каже људима изван онога што је рекао у својим књигама”) Иво Андрић је ипак задовољавао и ову врсту радозналости младих.

### Шта мислите о савременој младој генерацији наше земље?

• Омладини би требало увек поклањати сву пажњу, љубав и поверење. Сложити се у свему са њом није могуће и то је природно. Свиђа ми се њена отвореност, то што ствари називају правим именом. То им наше друштво и систем васпитања омогућују. Имају шире и више хоризонте и срећнију будућност него што смо је ми имали...

Оваква и многа друга слична питања такође нису остала без одговора. Важније од њих, међутим, било је само присуство Иве Андрића који је, зрачећи искуством и мудрошћу, учинио заиста много да млади љубитељи књиге у Нишу, окупљени у тек основаном покрету, осете драж првог сусрета и непосредног и спонтаног разговора о књизи са великим писцем.

**Драгољуб Јанковић**

(Остати равнодушан према књизи значи лакомислено осиромашити свој живот : Иво Андрић и млади / Драгољуб Јанковић // *Политика*. - Год. 65, бр. 19640 (9. јун 1968), стр. 17)